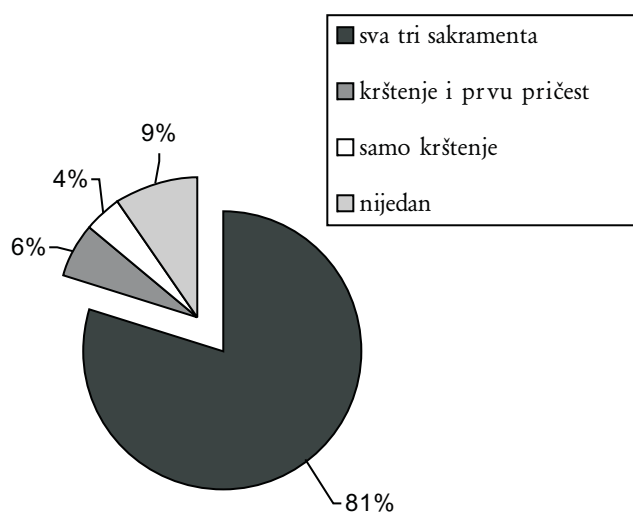

CRKVENA
RELIGIOZNA PRAKSA
ADOLESCENATA

Slika 2.
Sakramenti inicijacije

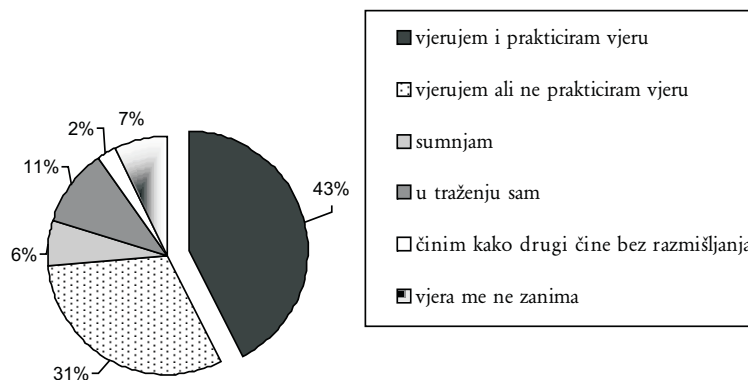

U ranim sociološkim istraživanjima fenomena religioznosti, religiozna crkvena praksa bila je ključni indikator na temelju kojeg su sociolozi stvarali tipologiju religioznog ponašanja.⁴⁰⁶ Religiozna praksa i njena istraživanja imala je veoma važnu ulogu u povijesti sociologije religije.⁴⁰⁷ S vremenom su sociolozi uočili da je nemoguće zahvatiti složenost fenomena religioznosti, analizirajući ga isključivo pod vidom religiozne prakse, iako i danas ona predstavlja jednu od važnih dimenzija religioznog fenomena.

Religiozna crkvena praksa obuhvaća u sebi raznolikost individualnih i zajedničkih čina (gesta, simbola, riječi, itd.) preko kojih vjernici stupaju u kontakt s Bogom (hvaleći, zahvaljujući, tražeći, osluškujući..), izražavajući time vlastitu vjeru i pripadnost religijskoj skupini.⁴⁰⁸ Kult kao vidljivi sakralni čin u sebi odražava nekoliko važnih aspekata: stavlja pojedinca u odnos s Bogom; izražava vjeronje i osobne osjećaje, zatim, čuva, učvršćuje i potiče vjeru i pripadnost religijskoj skupini. Odnos pojedinca u prakticiranju religiozne prakse je višesložan. Možemo analizirati razloge zbog kojih pojedinci prisustvuju religioznom obredu: čine li to iz dužnosti ili vlastite pobožnosti; je li riječ o ritualima koji se mogu ponavljati (kao neki sakramenti) ili o jedinstvenim i neponovljivim sakramentima odnosno ritualima (npr. krštenje, potvrda, sveti red) s obzirom na mjesto gdje se obavljaju: jesu li to javni ili privatni čini, zajednički ili osobni; s obzirom na unutarnji stav onoga tko prisustvuje ili izvršava obred radi li se o vanjskom i formalnom činu, izričaju tradicionalnog kontinuiteta ili o činu vjere.

Zato se traži veoma jasna artikulacija i jasnoća u postavljanju sociološkog aparata kojima se "mjeri" intenzitet religiozne prakse. U našem istraživanju vodimo najviše računa o dvije dimenzije: o frekventnosti i motivaciji. Između mnogih indikatora, u okviru liturgijskih slavlja, odabrali smo one koji zauzimaju važno mjesto u odnosu pojedinca s Bogom, Kristom i Crkvom (ili drugom vjerskom

Slika 3.
Prakticiranje vjere

zajednicom). Dakle, religiozno ponašanje analiziramo u tri vida:

- temeljni obredi u crkvenoj zajednici,
- oblici pučke pobožnosti,
- osebna molitva kao čin izvan institucionalnih zajedničkih rituala.

ADOLESCENTI I SAKRAMENTI INICIJACIJE

Tablica 154.
Vjerska pripadnost roditelja
ispitanika

Polazeći od činjenice da su ispitanici rođeni u vrijeme kada je u Hrvatskoj vladalo jedno drukčije društveno političko ozračje nego što je danas; naime, takvo ozračje u kojem vjerovati nije bila "normalna stvar", a vjera nije imala pravo javnosti,⁴⁰⁹ smatrali smo potrebnim znati u kojoj mjeri su zagrebački srednjoškolci integrirani u crkvenu zajednicu. Željeli smo doznati koliko je njih primilo sve sakramente inicijacije (krštenje, euharistiju i potvrdu).⁴¹⁰

Iz dobivenih rezultata uočljiv je visok broj onih koji su primili sva tri sakramenta (81,0%). To nas upućuje na zaključak da, iako je vjera u vrijeme primanja sakramenata inicijacije naših ispitanika imala samo osobnu, obiteljsku i župnu, a ne i društvenu dimenziju vjere, to nije priječilo roditeljima da svojoj djeci omoguće pristup crkvenoj zajednici. Svijest o pripadnosti katoličkoj vjeri nije iščezla ni u vrijeme totalitarnog sustava.⁴¹¹

Manji je broj onih koji su primili samo dva sakramenta (krštenje i prvu pričest) – svega 6,0%, a još manje

onih koji su samo kršteni (4,0%). Ali je zato indikativan podatak o onima koji nemaju nijedan sakrament – koji nisu prošli “službenu” inicijacije u crkvenu zajednicu. Gotovo svaki deseti (9,0%) ispitanik nije primio nijedan sakrament. Visok postotak onih koji su u cijelosti ucijepljeni u crkvenu zajednicu, svojevrsan je pokazatelj intenziteta barem određenog stupnja religioznosti. Treba imati na umu da primanje ili neprimanje sakramenata inicijacije nije ovisilo o volji ili izboru primatelja. Umjesto njih odlučivali su njihovi roditelji, bake i djedovi, ili tko drugi. Istina je da sakramenti, posebno sakrament krštenja, imaju svoje teološko značenje – po sakramentu krštenja postaje se članom katoličke Crkve, no taj sakrament istodobno pretpostavlja daljnju inicijaciju.

Prakticiranje drugih sakramenata i obreda koji se ponavljaju (euharistija, ispovijed, liturgijska slavlja) može biti pokazatelj koliko je primljena vjera zaživjela u konkretnom životu adolescenata, na teoretskoj razini. Sudjelovati u obredu još ne znači sakramentalno življenje i slavljenje vjere. U liturgijskim slavljinama može se sudjelovati na dvije različite razine: vanjska (ili formalna) i unutarnja koja uključuje osobni vjernički stav. Često se ove dvije razine ne poklapaju u sudionika ili praktikanata različitih religioznih obreda. Intenzitet vjere ili religioznog doživljaja poje-

Tablica 155.
 Prakticiranje vjere i dob

TVRDNJE	14 god.	15 god.	16 god.	17 god.	18 god.	19 god.
Vjerujem i prakticiram vjeru	41,7	41,6	45,6	41,8	38,7	45,5
Vjerujem ali ne prakticiram vjeru	16,7	28,8	31,5	32,9	34,0	36,4
Sumnjam	8,3	8,2	6,2	3,6	8,0	0,0
U traženju sam	19,4	8,7	10,4	11,1	11,3	9,1
Činim kako drugi čine bez razmišljanja	8,3	5,0	1,2	1,3	0,7	0,0
Vjera me ne zanima	5,6	7,8	5,0	9,3	7,3	9,1

$$\chi^2 = 34,821; df = 25; p < 0,01$$

dinca pri sudjelovanju u obredu teško je dohvatljiv i najpreciznijim sociološkim mjerilima, jedino dubinskim intervjuom. U određenim ograničenostima, može se ispitati motivacija kojom pojedinac pristupa pojedinom obredu ili religioznom činu.

Stav adolescenata prema vjerskoj praksi, odnosno njihov aktualni stupanj pripadnosti istraživali smo pomoću razrađene skale koja je ispitanicima omogućila da se smjeste na razinu koja im se čini najbliže njihovom unutarnjem opredjeljenju.⁴¹²

Na pitanje: što je s tvojom trenutnom vjerskom (religioznom) pripadnošću? Ispitanici su odgovorili prema slici 3 slijedeće: manje od polovice ispitanika (43,0%) smatra se praktičnim vjernikom, a svaki treći (31,0% ispitanik izjavljuje da vjeruje, ali ne prakticira vjeru. Značajan je postotak onih koji se osjećaju nesigurnima ili su još su uvijek na putu traženja (16,0%). Ima i onih kojima nedostaje unutarnja motivacija pa sudjeluju u vjerskim obredima zato jer to drugi čine, dok 7,0% od ukupnog broja ispitanika odbacuje vjeru kao nešto što ih ne zanima. Usporedimo li broj onih koji ispovijedaju i prakticiraju vjeru s brojem ispitanika koji su primili sve sakramente inicijacije, onda je taj omjer 42,3% prema 78,8%.

Tablica 156.
 Prakticiranje vjere i spol

Mnogi sociolozi, pedagozi i psiholozi ističu kako je u procesu socijalizacije uloga obitelji, prije svega roditelja, ključna. Na poseban način to vrijedi za religioznu socijalizaciju. Naime, riječ je o usvajanju nekih temeljnih vrednota za koje mladi ljudi traže da ih prepoznaju kao takve u životu odraslih – vlastitih roditelja. Zato smo, usporedo s pitanjem o njihovoj religioznoj pripadnosti, htjeli saznati o religioznoj pripadnosti njihovih roditelja. Željeli smo, zapravo, vidjeti postoji li uzročno-posljedična veza između njihove religiozne pripadnosti i pripadnosti njihovih roditelja. U roditelja smo primijenili nešto drukčiju skalu stupnjevanja. Ispitanici su religioznu pripadnost svojih roditelja mogli smjestiti u rasponu od sedam stupnjeva: od onog najidealnijeg do onog koji u sebi sadržava potpuno odbacivanje vjere. Kako bismo dobili što jasniju situaciju, isto se pitanje odnosilo posebno za oca posebno za majku.

Tablica 157.
 Prakticiranje vjere s obzirom
 na mjesto boravka

TVRDNJE	Frekvencije		%	
	Otac	Majka	Otac	Majka
Vjeruju i redovito prakticiraju vjeru	196	278	21,7	31,1
Vjeruju i samo ponekad prakticiraju vjeru	310	337	34,3	37,7
Vjeruju ali ne prakticiraju vjeru	230	181	25,4	20,2
Ne vjeruju	42	27	4,6	3,0
Indiferentni	14	19	1,5	2,1
Ateisti	71	44	7,9	4,9
Drugo	12	9	1,3	1,0
Nije odgovorilo	29	9	3,2	1,0

Iz tablice 154 vidimo da samo 21,7% očeva vjeruje i redovito prakticira, a majke su u nešto većem postotku – njih 31,1%. Žene više prakticiraju vjeru od muškaraca gotovo za 10%. Najveći je broj onih roditelja koji vjeruju i

samo ponekad praktciraju vjeru: 34,3% očeva i 37,7% majki. Ovdje treba upozoriti da nije posve jasno ili, bolje reći, nije jasno što su ispitanici razumjeli pod pojmom “ponekad”. Misli li se na jednom ili dva puta godišnje (Božić i Uskrs) ili ponekad nedjeljom, ali ne redovito. Više

s. Valentina Blaženka Mandarić
Interpretacija dobivenih rezultata

Tablica 158.
Prakticiranje vjere i profil škole

TVRDNJE	Gimnazija	Četverogodišnja srednja škola	Trogodišnja srednja škola	Umjetnička srednja škola
Vjerujem i praktciram vjeru	37,0	46,2	55,1	42,6
Vjerujem ali ne praktciram vjeru	30,1	32,9	26,9	31,1
Sumnjam	7,2	5,3	2,6	6,2
U traženju sam	15,5	6,5	3,8	10,4
Činim kako drugi čine bez razmišljanja	0,7	2,2	9,0	2,4
Vjera me ne zanima	8,6	6,8	2,6	7,2

$$\chi^2 = 54,323; df = 15; p < 0,01$$

je ispitanika koji vjeruju, a ne praktciraju vjeru, nego njihovih roditelja (25,6% očeva, 20,2 majki).

Na temelju analize prve tri varijable možemo sažeti: roditelji manje praktciraju vjeru od svoje djece (ispitanika). U tome su očevi u prednosti. Možda se iz ovoga može već naslutiti kako s godinama opada redovitost praktciranja vjere! Zanimljiv je podatak o roditeljima koji na jedan ili drugi način potpuno isključuju vjeru iz svog životnog obzorja. To su, uglavnom, roditelji koje su njihova djeca smjestili u kategoriju “koji ne vjeruju”, “indiferentni” ili “ateisti”. Među njima je 14,0% očeva i 10,0% majki.

Uz pomoć χ^2 -testa dobili smo značajne statističke razlike s obzirom na dob, spol, mjesto boravka i tip škole ispitanika, a nije dobivena značajnija statistička razlika s obzirom na stupanj obrazovanja roditelja ispitanika.

U našem uzorku obuhvatili smo dob od 14 do 19 godina, s tim da je najmanji broj četrnaestogodišnjaka jer su to učenici koji su pošli ranije u školu ili devetnaestogodišnjaka, jer su to učenici koji su ponavljali jedno od odgojno obrazovnih godišta. Kako vidimo iz tablice 155, za vrijeme adolescencije primjećuje se određena oscilacija u praktciranju vjere. Naime, s povećanjem starosne dobi, zamjetno opada broj onih koji vjeruju i praktciraju vjeru. Takvo distanciranje kulminira oko osamnaeste godine, da bi se kod devetnaestogodišnjaka zamijetio ponovni porast. Možemo zaključiti da su ispitanici, posebno oni u ranoj ado-

lescenciji, pod jačim utjecajem posrednika (roditelja, skupine vršnjaka, ustanove). Riječ je o posredovanoj vjeri koja još nije postala poosobljena vjera. S povećanjem starosne dobi povećava se broj onih koji vjeruju, ali ne prakticiraju vjeru. Također, iz dobivenih frekvencija uočljivo je da u ranoj adolescenciji znatan broj (8,3%) onih koji izjavljuju da je njihov vjerski čin plod imitiranja drugih bez osobnog razmišljanja. U kasnoj adolescenciji (19 godina) nemamo ni jednog koji bi vjerovao samo zato jer to i drugi čine. S povećanjem broja godina povećava se broj onih koje vjera ne zanima. Možemo reći da u ranoj adolescenciji započinje stihijsko distanciranje od prakticiranja vjere i paralelno slabljenje vanjskih posrednika vjere, odnosno crkvenosti.

TVRDNJE	M	Ž
Vjerujem i prakticiram vjeru	19,1	23,4
Vjerujem ali ne prakticiram vjeru	16,7	14,3
Sumnjam	3,1	3,1
U traženju sam	4,0	6,6
Činim kako drugi čine bez razmišljanja	1,1	1,3
Vjera me ne zanima	4,7	2,5

$$\chi^2 = 17,204; df = 5; p < 0,01$$

Analizirajući tablicu 156, vidimo da postoji značajnija razlika s obzirom na spol naših ispitanika. Naime, podaci pokazuju da djevojke više prakticiraju vjeru u odnosu na mladiće (+ 4,3%), a mladići su brojniji u skupini onih koji vjeruju, ali ne prakticiraju vjeru (+ 2,4%). Isto tako, više mladića negoli djevojaka izjavljuje da ih vjera ne zanima.

TVRDNJE	Zagreb	Izvan Zagreba
Vjerujem i prakticiram vjeru	40,1	53,1
Vjerujem ali ne prakticiram vjeru	32,3	24,5
Sumnjam	7,0	2,8
U traženju sam	11,0	8,4
Činim kako drugi čine bez razmišljanja	2,2	4,2
Vjera me ne zanima	7,4	7,0

$$\chi^2 = 13,175; df = 5; p < 0,01$$

U prakticiranju vjere postoji značajna statistička razlika s obzirom na mjesto boravka ispitanika. Ispitanici čije je boravište izvan Zagreba u većem broju prakticiraju vjeru (+ 13%). Ispitanici koji žive u Zagrebu više sumnjaju ili su u traženju u odnosu na ispitanika izvan Zagreba. Razlike

nema u broju onih koji izjavljuju da ih vjera ne zanima. Može se zaključiti da adolescenti koji žive izvan grada Zagreba više prakticiraju vjeru, manje sumnjaju, manje su u traženju i više su pod utjecajem drugih nego ispitanici koji borave u Zagrebu.

Razlike u prakticiranju vjere uočljive su ovisno o tipu škole koju ispitanici pohađaju. Iz gore prikazane tablice 158 proizlazi da ispitanici koji pohađaju trogodišnju srednju školu (strukovnu) u najvećem broju vjeruju i prakticiraju vjeru, a ispitanici koji pohađaju umjetničku školu i gimnaziju to najmanje čine. Među onima koji sumnjaju ili su u traženju, najbrojniji su učenici gimnazije ili umjetničke škole. Vjeru najviše doživljavaju samorazumljivo, bez razmišljanja, ispitanici koji pohađaju trogodišnju srednju školu (9,0%), u gimnaziji je takvih slučajeva svega 0,7%. Ispitanici koji izjavljuju da ih vjera ne zanima, najviše se nalaze među gimnazijalcima (8,6%), a najmanje među učenicima trogodišnje škole (2,6%). Ispitanici koji pohađaju gimnaziju i umjetničku školu spadaju u skupinu ispitanika koji izražavaju više kritički stav prema religioznim pitanjima i više se distanciraju od religije.

SUDJELOVANJE ADOLESCENATA U EUHARISTIJSKOM SLAVLJU

Neposredno nakon Drugog vatikanskog koncila i početka liturgijske obnove, koju je Koncil zacrtao, otvorile su se različite mogućnosti za bolje razumijevanje i sudjelovanje u euharistijskom slavlju, a time i novi put za prilagođivanje liturgijskih slavlja, vodeći računa o potrebama i senzibilitetima pojedinih partikularnih zajednica. Tako se, šezdesetih i sedamdesetih godina, puno raspravljalo o organiziranju mise za pojedine podskupine: djecu, mlade, odrasle. Prilagođivanje liturgijskih slavlja moglo se pratiti na tri razine: psihološkoj, vjerskoj i eklezijalnoj.

Danas, nakon (ne)uspješne "liturgijske reforme" manje se govori o problemu "mise za mlade", a više o krizi religiozne prakse, napose kod mladih naraštaja. Kriza religiozne odnosno obredne prakse usko je povezana, štoviše posljedica je krize vjere koja zahvaća mlade generacije, ali isto tako i posljedica krize odnosa mladih prema službenim ustanovama.⁴¹³ Sve učestalije je pitanje s kojim se susreću pastoralni djelatnici: na koji način oblikovati euharistijsko slavlje da ga današnji mladi čovjek razumije i živi? Kako uspješno nadvladati trajnu napetost između nužnog i trajnog prilagođivanja i vjernosti crkvenim dokumentima i tradiciji?

U traženju odgovora nužno je voditi računa o nekoliko važnih čimbenika: o stupnjevitosti u liturgijskoj inicija-

ciji (s obzirom na dob), o osposobljenosti predvoditelja liturgijskih slavlja, o formiranju za liturgiju i iz liturgije, o otvorenosti za bogatstvo različitosti u zajednici i izbjegavanje zatvaranja u geto. Triacca upozorava na opasnost stvaranja određenog "liturgijskog štimunga" koji se temelji na čistoj emotivnosti, što dovodi do liturgijskog infantilizma.⁴¹⁴ Problem distanciranja od religioznih obreda, francuski biskupi povezuju s općom krizom religioznosti mladih generacija. Mladi su u Crkvi ona skupina vjernika koja najmanje prakticira vjeru i koja se suočava s velikim problemima u razumijevanju simbola i općenito religioznih rituala.⁴¹⁵

U ovom smo istraživanju promatrali nekoliko liturgijskih slavlja iz kojih se može nazrijeti kakav je odnos adolescenata prema Bogu, Kristu i Crkvi. Ishodište cjelokupnog liturgijskog događanja "zbijeno" je u Euharistiji (misi). Ona je ušće ili posljednji sakrament kršćanske inicijacije. Euharistija je "uvijek bila u središtu života Crkve i u sebi objedinjavala cjelokupni *'mysterium fidei'*."⁴¹⁶ Stoga će i *Lumen gentium* istaknuti da je "euharistija izvor i vrhunac cijelog kršćanskog života."⁴¹⁷ Ona je snaga "iz koje Crkva stalno živi i raste."⁴¹⁸ Liturgijsko slavlje, prije svega, u svojem "*culmen et fons*" – činu Euharistije, čin je u kojem ulaze u zajedništvo prisutnost Kristova spasenjskog djela sa životom ljudi. Iz tog sakramentalnog susreta moguća je promjena života koju traži Evanđelje.⁴¹⁹ Zato će se Euharistija nazvati "glavnim sakramentom" iz kojeg izlazi šesterostruka rijeka ostalih sakramenata.⁴²⁰ Euharistijsko slavlje je, zasigurno, najvažniji izričaj životnosti unutar jedne kršćanske zajednice. (Ne)sudjelovanje u euharistijskom slavlju važan je pokazatelj u mjerenju religioznog senzibiliteta i intenziteta u jednoj određenoj skupini. Isto tako, sudjelovanje na misi značajan je pokazatelj pripadnosti Crkvi, jer Crkva se najjasnije očituje u slavlju svete Euharistije. U liturgiji se Crkva izražava – "ona postaje sama sebi i drugima pojavna i vidljiva, očita i pozitivna."⁴²¹

Tablica 159.
Pohadanje mise

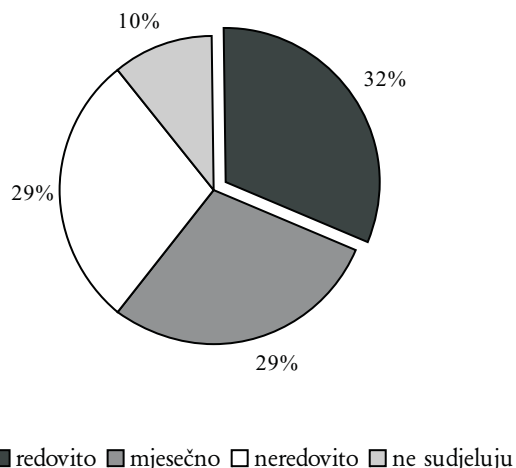
Danas, poslije više od trideset godina "liturgijske reforme", još uvijek se raspravlja o problemu kršćanske liturgije u susretu s modernim svijetom. O tome je li reforma uspjela ili nije, nema ujednačenog stava od strane analitičara. U pokušaju oživljavanja i prilagođivanja liturgije suvremenom čovjeku i njegovim kulturnim senzibilitetima, često se polazilo krivim putem. U želji da se izbjegne nevaljala ritualnost, često se pribjegavalo negiranju same naravi ritualnosti u liturgiji. Da bi bila ponovno otkrivena kao *ri-velazione*, liturgija je morala biti shvaćena i posredovana bez "ritualnog vela". Da bude *rivelante*, morala je biti *disvelata* od svog "ritualnog ruha". To je dovelo do svođenja li-

turgije do gotovo banalnog – običnog čina. Ubrzo se shvatilo da to nužno vodi u slijepu ulicu. “Negirati da je liturgija ritual, znači negirati da je liturgija liturgija, a time i da može biti temeljni čin objave.”⁴²² Iz tog razloga liturgijska obnova polazi od ponovnog vrednovanja i otkrivanja vrijednosti ritualnog u liturgiji. Unutar govora o krizi liturgije, sve češće zauzima važno mjesto problem (ne)razumijevanja simboličkog liturgijskog govora. To napose vrijedi kada je riječ o mladima. U komunikaciji mladi mnogo i često koriste simbolički govor, čak se može govoriti o njihovoj svojevrsnoj hipertrofiji na području simboličkog. Kada je riječ o simboličkom govoru kod mladih, važno je uočiti da je razbijena dinamika simboličkog govora, a ostali su samo *significantes* – nositelji značenja bez značenja.⁴²³ Događa se da želja kojom se želi odgovoriti na nove oblike ritualnosti ne odgovara kršćanskim viđenjima vrednovanja liturgijskog vremena i prostora, te slavljenosti, a da se pri tome usvajaju oblici koji su rođeni izvan kršćanstva.⁴²⁴ Siromašan liturgijski jezik kod mladih rezultira doživljavanje liturgijskih obreda teškim i dosadnim, bilo da je riječ o Euharistiji ili drugim liturgijskim slavljinama. Pohađanje nedjeljne mise još uvijek ne znači da je riječ o unutarnjem kršćanskom stavu, tj. činu vjere, nego može biti stvar navike ili neki drugi motiv. Distanciranje od liturgijskih obreda usko je povezano s nedovoljnom teološko-liturgijskom

s. Valentina Blaženka Mandarić
Interpretacija dobivenih rezultata

Tablica 160.

Korelacija pohađanja mise, te nekih sociodemografskih varijabli

Slika 4.
Pohađanje mise

formacijom. U procesu inicijacije djece i mladih često je prisutan diskontinuitet, tako da od prijelaza iz jednog “pristupnog sakramenta” u drugi ponekad ostane samo infantilno sjećanje.

Da bismo dobili, barem parcijalni, uvid u sudjelovanje mladih i njihovo doživljavanje euharistijskog slavlja, obuhvatili smo u istraživanju tri segmenta: pohađanje euharistijskog slavlja, unutarnji stav za vrijeme Euharistije i prosudbu zadnje propovijedi koju su čuli na misi. Prije nego pristupimo interpretaciji dobivenih rezultata, valja istaknuti kako je tendencija distanciranja od liturgijskih obreda prisutna u većine mladih u Europi. Sve je očitija tendencija definirati se kršćaninom a da to nema posljedice na praktični život, moralno-etički stav ili pak identifikaciju s religioznim ustanovama. Iako je u Europi još uvijek visok postotak mladih koji pristupaju sakramentima inicijacije (krštenje, potvrda i euharistija), očit je rapidan pad broja onih koji redovito sudjeluju u liturgijskim obredima. Navest ćemo samo nekoliko primjera.⁴²⁵ Ako se uzme jedan zajednički prosjek za europske zemlje (Italija, Francuska, Mađarska, Španjolska, Belgija, Njemačka, Grčka) onda imamo slijedeću situaciju: ne prakticiraju ili to čine samo jednom u godini 35,5% populacije, neredovitih praktikanata (nekoliko puta u godini) ima 26%, onih koji su na misi barem jednom mjesečno 36%.⁴²⁶

Tablica 161.
Unutarnji stav za vrijeme
euharistijskog slavlja

Istraživanje u gradu Zagrebu pokazuje slijedeće: svaki dan ili više puta u tjednu u euharistijskom slavlju sudjeluje 4,0% naših ispitanika.⁴²⁷ Svaki tjedan, odnosno svake nedjelje sudjeluje na misi 27,0% adolescenata. Kako se može zapaziti, naši se ispitanici uvelike ne razlikuju od njihovih vršnjaka u drugim europskim zemljama. Na nedjeljnu misu, jednom ili više puta u mjesecu ide 28,6% ispitanika. Vrlo rijetko (1 do 2 puta u godini) odlazi na misu 29,1% – gotovo svaki treći ispitanik. Nikada pak ne odlazi na euharistijsko slavlje 10,4% ispitanika. Ako ova dva podatka zbrojimo, možemo reći da u gradu Zagrebu ima 39,5% adolescenata nepraktikanata.

TVRDNJE	Frekvencije	%
Svaki dan	19	2,1
Više puta u tjednu	17	1,9
Svaki tjedan	244	27,0
2 do 3 puta u mjesecu	154	17,0
Jedanput u mjesecu	105	11,6
Jedan do dvaput u godini	263	29,1
Nikada	94	10,4
Nije odgovorilo	8	0,9

Uz pomoć korelacijske analize dobili smo statistički značajnu povezanost između varijabla dob, mjesto boravka

i obrazovanje roditelja. S obzirom na spol i tip škole nema značajnijih razlika.

s. Valentina Blaženka Mandarić
Interpretacija dobivenih rezultata

EUHARISTIJSKO SLAVLJE	KORELACIJA
Dob	-,092**
Spol	,010
Mjesto boravka	,156**
Obrazovanje roditelja	
- otac	-,189**
- majka	-,259**

(**) Korelacija je značajna na razini $p < 0,01$

(*) Korelacija je značajna na razini $p < 0,05$

Dobivena je značajna korelacija s obzirom na dob, mjesto boravka i stupanj obrazovanja roditelja. Euharistijsko slavlje češće pohađaju mlađi adolescenti nego stariji. Adolescenti čiji roditelji imaju visok stupanj obrazovanja rijede nedjeljom sudjeluju na nedjeljnoj misi. Značajnija statistička razlika postoji među ispitanicima koji žive u Zagrebu i onih izvan Zagreba. Adolescenti izvan Zagreba češće pohađaju misu od adolescenata koji su nastanjeni u Zagrebu.

Iz dobivenih rezultata možemo izdvojiti četiri tipa ponašanja prema euharistijskom slavlju: redoviti praktikanti 32,0%, mjesečni 29,0%, neredoviti (godišnjaci) 29,0%, koji ne sudjeluju 10,0%.

Tablica 162.

Vrednovanje propovijedi

UNUTARNJE RASPOLOŽENJE ADOLESCENATA ZA VRIJEME EUHARISTIJSKOG SLAVLJA

Fizičko sudjelovanje u određenom liturgijskom činu ne mora istodobno značiti prisutnost unutarnjeg vjerničkog stava, premda je ovo drugo teološki potrebno, a ne samo poželjno. Fizička nazočnost može biti samo formalni vanjski čin koji ne uključuje unutarnji stav izražen činom vjere. Motivi dolazanja na jedan liturgijski obred mogu biti posve različiti: jer to drugi čine, zbog navike, zbog društva, zbog poštovanja prema nekom ili nečem (sprovod, krštenje, vjenčanje, godišnjica i sl.), zbog straha, zbog poslušnosti, zbog poštivanja određenih obećanja, zbog unutarnje povezanosti s Bogom, čin vjere, življenje vjere, itd. U istraživanju smo željeli doznati vlastiti doživljaj mladih za vrijeme euharistijskog slavlja. Iz njihovih odgovora proizlaze različiti motivi odlazanja na Euharistiju nedjeljom. Na pitanje: ako barem povremeno ideš na misu, kakav je tvoj unutarnji stav za vrijeme mise, dobili smo slijedeće rezultate:

TVRDNJE	Frekvencije	%
Najčešće sam rastresen	150	16,6
Uglavnom ostanem pred crkvom	75	8,3
Nerado sudjelujem jer su mi liturgijski obredi dosadni	172	19,0
Sabran sam i mogu meditirati	281	31,1
Uspostavim intimni odnos s Bogom	142	15,7
Nije odgovorilo	84	9,3

Za vrijeme euharistijskog slavlja ne može se sabrati, nego ostaje rastreseno 16,6% ispitanika. Pojam rastresen ukazuje da sudionici ne uspijevaju uspostaviti dublji odnos s liturgijskim događanjem, nego za vrijeme mise "misle svoje misli". U Hrvatskoj je učestala pojava, napose kod mladih, da jedan broj za vrijeme mise ne prijeđe prag crkve, nego ostane izvan crkve. Redovito se radi o malim skupinama (klapama) koji za vrijeme euharistijskog slavlja vode vlastite razgovore koji nemaju nikakve veze s religioznim pitanjima. Nedjeljna im je misa prilika da se nađu zajedno i redovito, po završetku mise, nastave druženje na nekom drugom mjestu: kafiću, parku, trgu i sl. Razlog dolaska nije misa nego druženje. Iz naše ankete proizlazi da ih se 8,3% tako ponaša. Svoje negodovanje u svezi sudjelovanja na misi izrazilo je 19,0% ispitanika, izjasnivši se da nerado sudjeluju jer su im liturgijski obredi dosadni. Iz razgovora s adolescentima dade se zaključiti da osjećaj dosade vezuju za ponavljanje istih formula i gesta za vrijeme

mise, a koje oni ne razumiju. I ovdje je riječ o problemu nerazumijevanja simboličkog govora u liturgiji. Ponekad se ova praznina ispuni stvaranjem određenog štimunga glazbenim ili scenskim izražavanjem za vrijeme mise, ali to redovito ne može dugo zadržati pozornost. Od onih koji sudjeluju u nedjeljnoj Euharistiji, njih 46,8% izjavljuje da uspijevaju za vrijeme liturgijskog čina biti sabrani, meditirati i uspostaviti intimni odnos s Bogom.

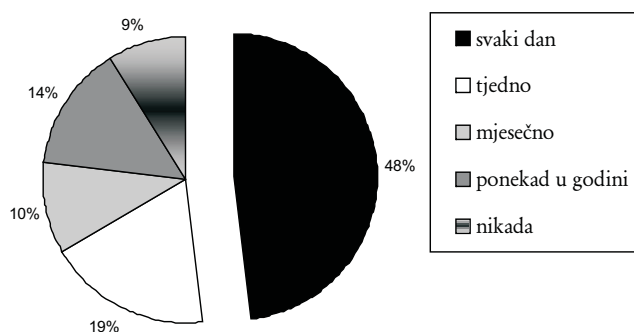
Naposlijetku, možemo izdvojiti tri različita stava za vrijeme mise: nezainteresiranost za liturgijski čin 27,3%, formalan stav 16,6% i pozitivan unutarnji stav 46,8%. Iz dobivenih rezultata očito je da fizička prisutnost može biti čista formalnost bez ikakvog unutarnjeg stava ili doživljaja. Zato je vrlo teško izvoditi neke dublje zaključke na temelju samih brojčanih podataka.

Jedan od čimbenika, koji ponekad mladima predstavlja i temeljni kriterij u prosudbi "vrednovanja" euharistijskog slavlja, propovijed je predvoditelja slavlja.⁴²⁸ Mladima, koji još nemaju izgrađen čvrst vjernički stav, važno je imati popratna uporišta koja će ih povezivati s kršćanskom zajednicom. Među ta uporišta spada svakako i propovijed, a time i lik predvoditelja liturgijske zajednice. Dobra propovijed, koja ostavlja snažan dojam na sudionike, može biti polazište za dublji razgovor s vršnjacima, prijateljima, roditeljima. Pogođena riječ može oduševiti, potaknuti, privući, a loša propovijed može, na žalost, biti razlogom nedolaska na nedjeljnu misu i distanciranja od župne zajednice.⁴²⁹ U našem istraživanju htjeli smo doznati kako naši adolescenti prosuđuju i doživljavaju propovijed za vrijeme mise. U odgovorima su mogli izraziti i pozitivan i negativan sud. Njihova se prosudba odnosila na zadnju odslušanu propovijed. Zadnju propovijed koju su čuli ocijenilo je razumljivom 17,0% ispitanika, a doživjelo ju je poticajnom 29,6%. Da je zadnja propovijed bila protkana polemičnim tonom, misli 8,6% ispitanika. Negativni znak pripisalo je zadnjoj propovijedi 39,2% ispitanika, izjasnivši se da je bila duga, nejasna, dosadna i bez sadržaja.

TVRDNJE	Frekvencije	%
Razumljiva	154	17,0
Poticajna	268	29,6
Polemična	78	8,6
Duga	89	9,8
Nejasna	107	11,8
Dosadna	91	10,1
Bez sadržaja	68	7,5
Nije odgovorilo	49	5,4

Prema procjeni zagrebačkih adolescenata može se zaključiti da pozitivno doživljavaju propovijed 55,2% adolescenata, a negativan stav izražava 39,2% ispitanika. I ovaj podatak može biti polazište u premišljanju sadašnje situacije u području liturgijskog života adolescenata u cijeloj Hrvatskoj. Iako su još relativno mladi, sposobni su procijeniti što je kvalitetno, životno, njima blisko i razlikovati

Slika 5.
Učestalost molitve

to od onoga što nazivaju ideologiziranje, koje se često potkrada našim propovjednicima.

MJESTO MOLITVE U ŽIVOTU ADOLESCENATA

Osobna ili privatna molitva, uz liturgijsku molitvu, ima važno mjesto u životu vjernika. Ona ne podliježe institucionalnoj kontroli. Osobna molitva temeljna je dimenzija duhovnog života pojedinca koja uvijek pronalazi nove oblike i nije strogo vezana za određeno mjesto. Molitva je, općenito govoreći, “univerzalni religiozni fenomen u komunikaciji s božanstvom.”⁴³⁰ Susrećemo ga u svim religijama. “Molitva je srce, središnja točka u religiji” i “nije u dogmama, u situacijama, u ritualima, u moralnim idejama bit religioznog života, nego u molitvi.”⁴³¹ Molitva je, zapravo, čovjekova iskonska čežnja da uspostavi kontakt s Bogom – da se s njime sjedini. Od samih svojih početaka čovjek zamjećuje znakove božanstva u prirodi i u vlastitoj povijesti. Uvijek, kada bi se osjetio nemoćnim pred prirodnim silama ili povijesnim nedaćama, zazivao je njegovo ime. Kršćanska molitva svoje korijene nalazi u židovskoj tradiciji. Izrael je narod koji moli – dijalogizira s Jahvom. Zapravo, cijela Biblija Starog zavjeta plod je tog dijaloga – dijaloga između Boga i njegova naroda.

Isus, kao sin židovskog naroda, moli i uči svoje učenike moliti. Crkva, poučena Isusovim primjerom, moli – ona je zajednica okupljenih na molitvu. Kada se zajednica

UČESTALOST MOLITVE	KORELACIJA
Dob	,041
Spol	,096**
Mjesto boravka	,077*
Obrazovanje roditelja - otac	-,183**
- majka	-,232**

(**) Korelacija je značajna na razini $p < 0,01$

(*) Korelacija je značajna na razini $p < 0,05$

s. Valentina Blaženka Mandarić
Interpretacija dobivenih rezultata

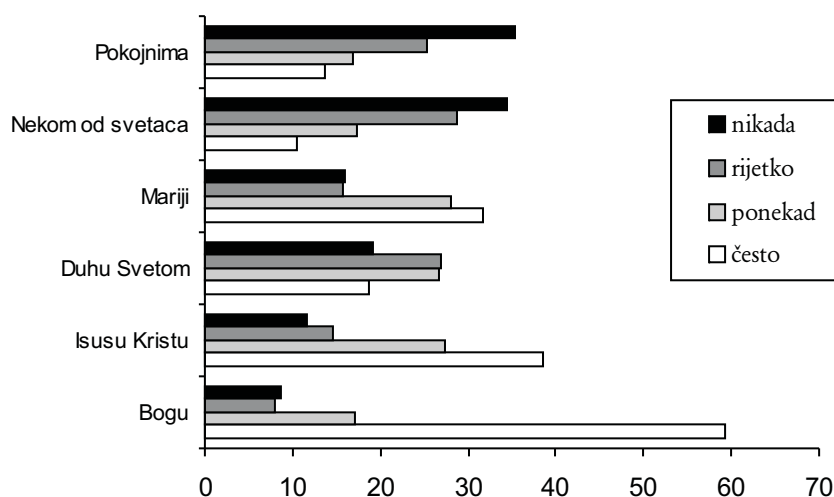
Tablica 163.

Korelacija s obzirom na dob, spol, mjesto boravka i obrazovanje roditelja

vjernika okupi u ime Isusa Krista, slaviti njegovo pashalno otajstvo, riječ je o posebnoj molitvi koju nazivamo liturgijska.⁴³² Drugi vatikanski koncil istaknuti će da je liturgijska molitva “izvor i vrhunac” cjelokupne djelatnosti Crkve.⁴³³ U liturgijskoj se molitvi ne iscrpljuje oblik kršćanske molitve. Gledano u liturgijskom ključu, molitva općenito može biti opisana “kao dijalog između crkvene zajednice s Ocem po Kristu u Duhu Svetom; taj dijalog pretpostavlja slušanje i prihvaćanje objave koju smo primili u Riječi, vjeru u slavljeno otajstvo, sudjelovanje u spasenjskom činu i življenom u liturgiji.”⁴³⁴ U tom smislu može se reći da je Euharistija punina izričaja liturgijske molitve.

Interes za različite oblike molitvenog izričaja imao je u zadnjim desetljećima svoje oscilacije. Poslije Koncila, 70-tih godina, došlo je do naglog buđenja interesa za molitvu. To je vrijeme eksperimentiranja različitih molitvenih tehnika – tehnika meditacije, pa i onih orijentalne provenijencije. Pišu se novi liturgijski tekstovi, posebno u samo-

Slika 6.
Kome se adolescenti mole

stanskim zajednicama, Časoslov dobiva na vrijednosti, tijelo zauzima važno mjesto u molitvenom izražavanju, njeguje se slobodna i spontana molitva, slobodan izbor prikladnih mjesta za molitveno okupljanje, susreću se različiti simboli kao što su svjetiljke i ikone, itd. Emotivna dimenzija sve više daje novi koloritet u molitvenom spektru.⁴³⁵

Osamdesetih se godina osjeća još jači zamah na molitvenom području koji rezultira mnoštvom novih molitvenih zajednica, karizmatskih pokreta. U samostanima se osnivaju prave molitvene škole. Biblija zauzima važno mjesto u molitvenim susretima. Na popularnosti dobivaju masovna okupljanja mladih na molitvu preko kojih mladi izražavaju svoju odgovornost i zauzetost za velike društvene probleme: mir, pravda, ekologija, ljudska prava, itd.

U naše vrijeme, međutim, sve se češće govori o krizi molitve. Zamjećuje se stalno opadanje interesa za prakticiranje molitve, kako liturgijske tako i osobne. Živimo u kulturi u kojoj se zamjećuje sve više udaljavanje od Boga, dok u isto vrijeme, niču mnogi drugi bogovi – riječ je o novom politeizmu koji je prepoznatljiv i na molitvenom području.⁴³⁶ U suvremenom društvu koje karakterizira brzi ritam života, vremena za predah sve je manje. Moderni je čovjek, kao sin znanstvenog razuma i spekulativnih argu-

Tablica 164.
 Zašto adolescenti mole

TVRDNJE	Izrazito točno	Točno	Niti točno niti netočno	Netočno	Izrazito netočno
Da bih bio bliže Bogu	20,9	36,5	23,7	7,2	4,5
Da bih tražio duhovna i materijalna dobra	11,0	33,4	27,5	12,4	7,5
Da bih tražio oprostjenje	28,8	44,2	11,8	4,0	3,4
Da bih zadobio unutarnje prosvjetljenje	17,9	33,4	27,4	8,4	4,4
Jer su me tako drugi naučili	4,8	19,4	25,1	22,0	20,8
Jer je to kršćanska dužnost	11,7	31,1	20,8	14,6	13,6
Da bih zahvaljivao Bogu	37,7	38,7	10,0	2,2	4,1
Da bih dobio snagu u teškim trenucima	48,0	34,4	6,1	2,4	2,1

mentacija, potpuno okrenut vlastitom ja, nesposoban uzdignuti ruke prema apsolutnom Ti – Bogu, nesposoban učiniti čin vjere. To je posljedica izgubljenog osjećaja za šutnju – oslušivanje – ushićenje – divljenje. Današnji je čovjek izgubio sposobnost divljenja, lišen tog iskonskog

osjećaja koji čini molitvu hvalospjevom, pohvalom, priznanjem, zanosom, blaženstvom, susret s otajstvom, i uronjenost u njega. "Kako diviti se i živjeti kršćansko otajstvo koje također ima svoj teorijski i spoznajni domet ako se više ničemu ne divi, ako se ovaj iskonski osjećaj, čini se, potpuno izgubio?"⁴³⁷ I upravo tražeći Boga u vlastitoj nutrini, čovjek današnjice gubi svijest o drukčijosti – gubi svijest o Božjoj transcenciji. Traženje Boga tako postaje put traženja sebe, stavljajući u krizu mogućnost molitve.

Danas se posebno zamjećuje slabljenje interesa za "službenu" molitvu, ali se povećava zanimanje za "osobnu" molitvu – molitvu "na svoj način". To posebno vrijedi za mlade generacije koji vole moliti "svojim riječima", izbjegavajući službene obrasce. Iako se puno govori o krizi molitve među mlađim naraštajima, istraživanja ukazuju na određenu nostalgiju mladih za molitvom. (Ne)interes za osobnu molitvu važan je pokazatelj stupnja religioznog ponašanja koje se događa izvan službenih religioznih rituala – na osobnu inicijativu.

U našem istraživanju usredotočili smo se na tri važna čimbenika: učestalost molitve, kome se najradije adolescenti mole i zašto mole. Na postavljeno pitanje: koliko često moliš, dobili smo rezultate prikazane slikom.

Jednom ili više puta na dan Bogu se molitvom obraća 48,0 % ispitanika, a 19,0% to čini 1 do 2 puta u tjednu. Jednom ili dva puta u mjesecu u osobnoj se molitvi Bogu obraća 10,0% ispitanika. Vrlo rijetka molitvena praksa (ponekad u godini) karakteristična je za 14,0%, a molitva nema mjesta u životu 9,0% adolescenata koji su izjavili da nikada ne mole. Možemo reći da gotovo polovica naših ispitanika dnevno moli.

Uz pomoć korelacijske analize dobili smo statistički značajnu povezanost između varijabla spol i obrazovanje roditelja te molitve. Riječ je o značajnoj, ali slaboj povezanosti. Naime, uočljiva je značajna, ali ne velika razlika u prakticiranju molitve mladića i djevojaka. Mladići pokazuju nešto više interesa za molitvu nego što to čine djevojke. Također, znatna je razlika između ispitanika s obzirom na stupanj obrazovanja koji posjeduju njihovi roditelji. Ispitanici čiji roditelji posjeduju niži stupanj obrazovanja češće mole. S obzirom na dob ispitanika nema značajnijih statističkih razlika, kao ni glede škole koju pohađaju.

Željeli smo saznati kada adolescenti mole i kome se najčešće obraćaju. Dobiveni rezultati pokazuju da se najčešće mole Bogu, i to često čini 59,3% ispitanika, ponekad 17,0%, rijetko 8,0% i nikada 8,6%. Drugi adresat je Isus Krist. Njemu se često moli 38,6% adolescenata; ponekad 27,4%; rijetko 14,6% i nikada 11,7%. Svaki treći ispitanik

Tablica 165.

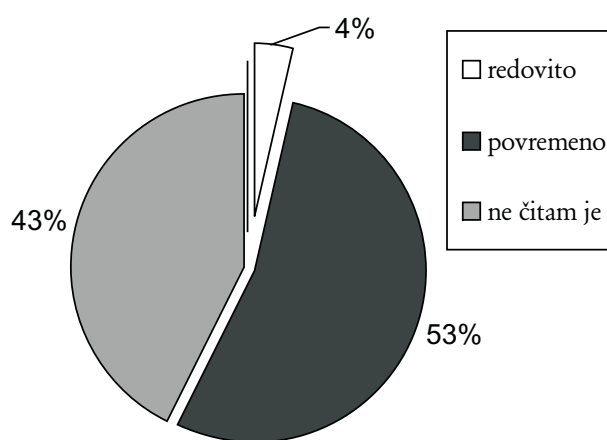
Tablica faktorske strukture
razloga moljenja

često svoju molitvu upućuje i Blaženoj Djevici Mariji (31,7%), ponekad to čini 28,1%, rijetko 15,8% i nikada se Mariji ne obraća 15,9% ispitanika. U nešto manjem broju adolescenti se u molitvi obraćaju Duhu Svetom. Naime, često se Duhu Svetomu moli 18,6%, ponekad 28,1%, rijetko 26,9% i nikada 19,2%. U svojim osobnim molitvama adolescenti se obraćaju i pokojnima. Njima se putem molitve često obraća 13,7% ispitanika, 17,4% ponekad; 25,3% rijetko i 35,4% nikada se ne moli pokojnima. Iz dobivenih rezultata se vidi da se naši adolescenti nerado mole svecima. Često se u molitvi nekom svecu obraća svega 13,7%, ponekad 16,9%, rijetko 25,3% i nikada 35,4%. Uočava se da adolescenti slijede uhodanu hijerarhiju kada je riječ o molitvi. Na trećem mjestu umjesto Duha Svetog nalazi se Marija što i ovdje potvrđuje da je pobožnost Mariji dio hrvatske kršćanske tradicije i kulture.

Karakteristika je osobne molitve da ne podliježe institucionalnim obilježjima, ona je posve osoban čin. Poticaji za molitvu mogu biti različiti, zato se od ispitanika tražilo da se izjasne koji su motivi njihove molitve ili što svojom molitvom žele postići. U tim motivima može se razotkriti slika koju imaju o religiji, vjeri, Bogu. Najveći broj adolescenata upravlja molitvu Bogu kada se nalazi u teškoj životnoj situaciji. Za njih to može biti i test iz matematike. To je osjećaj straha, vlastite nemoći, ali i povjerenja da im netko izvan njih može pomoći. Molitvu kao traženje pomoći u izlasku iz određene teške situacije prakticira 82,4% ispitanika. Interesantno je da adolescenti u vrlo visokom postotku (76,4%) osjećaju potrebu zahvaliti Bogu i to čine moleći na svoj način. Na trećem mjestu je molitva kao sredstvo traženja oprostjenja. Adolescencija je vrlo osjetljivo i nestabilno životno razdoblje u kojem posebno dominira neuravnoteženost između subjektivnih želja i objektivnih mogućnosti. Adolescenti su vrlo osjetljive savjesti, pa je osjećaj krivnje vrlo česta pojava. Za molitvu – kao traženje oprostjenja – izjasnilo se 73,0% ispitanika. Molitva je način uspostavljanja odnosa s Bogom i kroz molitvu oni osjećaju da su bliži Bogu. Molitvu kao put približavanja Bogu doživljava 57,4% ispitanika. U molitvi traži unutarnje prosvjetljenje 51,3% adolescenata, dok materijalnu i duhovnu sigurnost moli od Boga 44,4% ispitanika. Na zadnjem je mjestu shvaćanje i obavljanje molitve iz dužnosti ili pak običaja – jer tako svi čine.

Tablica 166.
Odnos prema pučkoj
pobožnosti

TVRDNJE	Unutarnji poticaji	Vanjski posrednici
Da bih zahvaljivao Bogu	,78588	
Da bih bio bliže Bogu	,77024	
Da bih tražio oprostjenje	,76803	
Da bih dobio snagu u teškim trenucima	,75147	
Da bih zadobio unutarnje prosvjetljenje	,72225	

Slika 7.
Čitanje Biblije

Da bih tražio duhovna i materijalna dobra	,54907
Jer su me tako drugi naučili	,90014
Jer je to kršćanska dužnost	,86200

Faktorskom analizom uočili smo dva temeljna razloga koji rađaju molitveno raspoloženje adolescenata. Prvi faktor: *“unutarnji poticaji”*, ukazuje na motive molitve koji su isključivo osobni i unutarnji i nisu uvjetovani nikakvim posrednicima izvana. Molitva u sebi integrira različita raspoloženja u kojima se adolescenti okreću Bogu: potreba u nevolji, zahvaljivanje, traženje oprostjenja, duhovno prosvjetljenje, materijalne i duhovne potrebe. Drugi faktor: *“vanjski posrednici”* ukazuje na vanjske motive koji mogu potaknuti molitveno raspoloženje. Kod njih molitva nije osobni susret s Bogom nego izvršavanje određenih obveza kojih još uvijek ne mogu izbjeći ili kojih se osloboditi.

Na kraju se smije zaključiti da adolescenti grada Zagreba dnevno mole u velikom broju. U molitvi se najviše obraćaju Bogu Ocu, Isus Kristu i Mariji. Najveći broj pita-

nih adolescenata moli kada se nalazi u određenoj životnoj opasnosti ili kada ima osjećaj krivnje. Kao i u drugih adolescenata u svijetu, tako se, i u naših uočava prisutnost osjećaja za molitvu, iako to čine “na svoj način”. Zamjećuje se opadanje sudjelovanja u službenim liturgijskim obredima, ali je još uvijek visok postotak mladih koji žele moliti, iako orijentacije na tom području ponekad traže izvan kršćanskih okvira.

ODNOS PREMA PUČKOJ POBOŽNOSTI

Za hrvatski narod se tvrdi da je tradicionalno pobožan. Ova tvrdnja ima svoje uporište upravo u širokoj rasprostranjenosti različitih oblika pučke pobožnosti. Upravo pučke pobožnosti spadaju u najstarije religiozne oblike izražavanja – “materinji religiozni jezik” kojega svi narodi govore.⁴³⁸ U njoj se jasno očituje blizina Božja koju je čovjek živo osjećao i kroz različite oblike (verbalne, simbolične, gestualne...) htio izraziti. U njoj se odražava živa povezanost između vjere i života. Pučka pobožnost se razvijala paralelno s liturgijom, gubila klasične tradicionalne oblike i zadobivala nove, pa je u određenim situacijama promatrana kao alternativa liturgiji.⁴³⁹ Ona je, bez sumnje, oblik življenja i izričaj vjere koji proizlazi iz neposrednog odnosa s konkretnim životom. Često je pučka pobožnost splet religioznih potreba i narodnih običaja. Pučka pobožnost oblikuje socio-religiozni sustav u kojem pojedinci doživljavaju identifikaciju. U pučkoj pobožnosti prepoznatljiva je slika o Bogu, čovjeku i njihovom odnosu – riječ je o tkanju jedne duhovnosti. Stoga će neki reći da je s razlogom možemo promatrati kao autentično “teološko mjesto”.⁴⁴⁰ Od brojnih pučkih pobožnosti koje su duboko zaživjele u hrvatskoj religioznoj kulturi (primjerice: razne pobožnosti Mariji, devetnice pojedinim svecima, križni put, pobožnost sv. Josipu; Srcu Isusovu itd.), odabrali smo tri: sudjelovanje u procesiji, u hodočašću i pobožnost “prvih petaka”. Procesije su tradicionalno ukorijenjene u različita liturgijska slavlja. Hodočašća danas imaju veoma važno mjesto u svijetu mladih. Riječ je o masovnim okupljanjima na svjetskoj razini: Taize, Svjetski dan mladih, susreti mladih s Papom, itd. Uz iskustvo hoda i susreta koje potiče hodočašće, valja naglasiti važnost socijalne dimenzije: druženje, prijateljevanje, upoznavanje, susret sa “svetim”. Zašto smo odabrali pobožnost “prvih petaka”? Jednostavno s toga razloga što je u hrvatskom narodu bio jak utjecaj “isusovačke duhovnosti” u okviru koje se njegovala upravo pobožnost “prvih petaka” među mladima, tj. ispovijed i pričest svakog prvog petka u mjesecu.

TVRDNJE	Ne	Jedanput	Više puta
Sudjelovanje u procesiji u zadnjih 12 mjeseci	63,6	23,9	10,8
Sudjelovanje u hodočašću u zadnjih 12 mjeseci	74,4	18,9	6,0
Obavio pobožnost "prvih petaka" u zadnje tri godine	74,9	12,1	10,2

s. Valentina Blaženka Mandarić
Interpretacija dobivenih rezultata

Iz tablice 166 vidljivo je da dvije trećine ispitanika nije nikada sudjelovalo u procesiji (63,6%), niti u hodočašću (74,4). Isto tako, preko dvije trećine (74,9%) adolescenata u zadnje tri godine nije obavilo pobožnost "prvih petaka".⁴⁴¹

Na temelju dobivenih rezultata može se zaključiti da je vrlo niski postotak adolescenata u gradu Zagrebu koji njeguju pučku pobožnost kao svoj religiozni izričaj. Pučka pobožnost, kao molitvena praksa u stalnom je opadanju.

Tablica 167.
Slavljenje sakramenta pomirenja

BIBLIJA U ŽIVOTU ADOLESCENATA

Privatno čitanje Biblije također spada u neinstitucionalno izražavanje vlastite religioznosti, iako i ovdje mogu biti jako različiti motivi, pa i nekršćanski. Budući da smo prije nekoliko godina izišli iz totalitarnog sustava, smatrali smo potrebnim provjeriti koliko naših mladih posjeduje Bibliju. Na naše iznenađenje, većina naših ispitanika (78,2%) potvrdilo je da u obitelji imaju Bibliju, a 20,4% nema. Posjedovati knjigu Bibliju još uvijek ništa ne govori. Zato smo htjeli saznati čitaju li Bibliju i koliko često to čine.

Kod ispitivanih adolescenata ne vlada veliko zanimanje za čitanje Biblije. Većina je posjeduju, ali rijetko ju čitaju. Veoma mali broj ispitanika (3,6%) čita redovito Bibliju (1 do 2 puta u tjednu). Najviše je onih koji to čine povremeno (53,5%), što nam ne govori jasno je li riječ o nekoliko puta u godini ili mjesečno. Vrlo visok postotak naših ispitanika nikada ne čita Bibliju – 42,9%.

Tablica 168.
Prakticiranje sakramenta pomirenja s obzirom na spol

ADOLESCENTI I SAKRAMENT POMIRENJA (ISPOVIJEDI)

Već prije petnaestak godina izrečena je ova teza: "Katolici mnogo manje idu na ispovijed nego na misu."⁴⁴² Distanciranje od sakramenta pomirenja događa se gotovo stihijski – nezamijećeno. Kriza ovog sakramenta nije iznašaće našeg vremena, nego samo slijed onog što je već desetljećima započelo. Gotovo da nema ozbiljnijeg članka o sakramentu pomirenja, a da se o njemu ne govori kao sakramentu u krizi.⁴⁴³ Sigurno da kriza sakramenta pomirenja zadobiva nove konture u suvremenoj kulturi koja je okarakterizira-

Tablica 169.
Pohadanje sakramenta
pomirenja i profil škole

na kao permisivna, relativistička, konzumistička, personalistička – kultura u kojoj se još može govoriti samo o etičkom minimalizmu. Suvremeni čovjek, poglavito mladi, udaljio se od prakticiranja sakramenta pomirenja, ali se nije oslobodio uznemirenosti, straha, osjećaja krivnje, potrebe za mirom i sigurnošću. On duboko u sebi osjeća posljedice razbijene iskonske ravnoteže u odnosu prema sebi, drugom, kao u odnosu prema Bogu i prirodi. Zato se s pravom može reći da je sakrament pomirenja “sakrament kulture odnosa između Boga i čovjeka, čovjeka i svijeta u kojem živi (Mitwelt).”⁴⁴⁴ U traženju izgubljenog jedinstva i sklada današnji se čovjek često utječe “laičkim ispovjednicima”: psiholozima, sociolozima, psihijatrima, guruima, suvremenim iscjeliteljima. Mladi se sve češće okreću različitim nekršćanskim duhovnim inspiracijama, što se može primijetiti u simbolima koje nose, tetoviranim znakovima, glazbi, knjigama i časopisima koje čitaju, web-stranicama koje pretražuju, itd.

U povijesti Crkve sakrament je pomirenja oživljavao niz promjena u teološko-praktičnim razmišljanjima, na što nas upućuje i raznolikost samog nazivlja ovog sakramenta.⁴⁴⁵ Zadnju obnovu doživio je sakrament pomirenja 1973. godine, kada izlazi Novi red pokore (Ordo paenitentiae).⁴⁴⁶ Temeljno je pitanje koje zaokuplja suvremene analitičare, teologe i pastoralne djelatnike: koji su uzroci krize sakramenta pomirenja? Većina autora ističe gubitak osjećaja za grijeh;⁴⁴⁷ neprihvatanje ili zatamnivanje posredničke uloge svećenika (ispovjednika),⁴⁴⁸ promijenjena slika Boga,⁴⁴⁹ nesposobnost današnjeg čovjeka za govor simbola,⁴⁵⁰ nepovezanost sakramenata inicijacije i sakramenta pomirenja (nedostaje obraćenje vezano uz krštenje),⁴⁵¹ neuspjela evangelizacija i katehizacija sakramenta pomirenja,⁴⁵² nefunkcioniranje cjelokupne institucionalne strukture sakramenta pomirenja (ispovjednik-pokornik-kršćanska zajednica),⁴⁵³ oslabljena vrijednost slavljeničke dimenzije sakramenta pomirenja,⁴⁵⁴ iščezla ozbiljnost i povijesna utemeljenost kršćanskog obraćenja.⁴⁵⁵ Sve ove uzroke mogli bismo smjestiti u dvije temeljne koordinate u kojima se događa kriza sakramenata i crkvene prakse općenito: kriza vjere i crkvenosti.

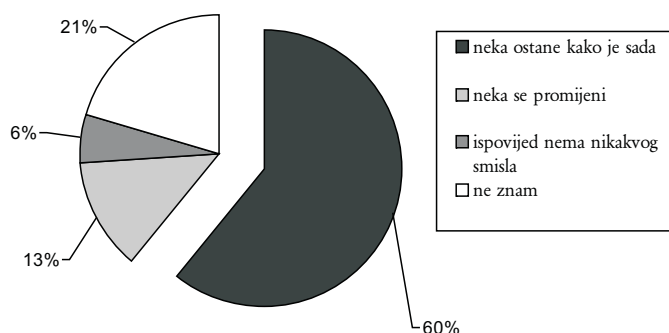
U našem smo istraživanju, iako samo djelomično, nastojali otkriti kakav odnos naši adolescenti imaju prema sakramentu pomirenja.⁴⁵⁶ Zanimalo nas je koliko često adolescenti pristupaju ovom sakramentu, zatim kako doživljavaju obred ovog sakramenta i što ih (ne)smeta u prakticiranju sakramenta pomirenja.

Na pitanje: koliko se često ispovijedaš, dobili smo različite odgovore. Najveći broj adolescenata ispovijeda se za Božić i Uskrs (38,9%). Ako k njima pribrojimo one koji to čine ponekad u godini (20,9%), onda se 59,8% adolescenata

Tablica 170.
Sudjelovanje u sakramentu
pomirenja i stupanj
obrazovanja roditelja

ta ispovijedi barem jedan put u godini. Sakramentu pomirenja redovito pristupa (jednom ili dvaput u mjesecu) svega 7,9% ispitanika. Gotovo svaki deseti ispitanik pristupa sakramentu pomirenja u razmaku od nekoliko godina. Za 16,1% adolescenata sakrament pomirenja nema više mjesta u religioznoj praksi. U ovoj skupini razlikujemo one koji su primili ovaj sakrament, ali ga više ne prakticiraju (8,1%) i one koji nisu primili sakrament inicijacije (8,1). Slični rezultati su postignuti u istraživanju na općoj populaciji.⁴⁵⁷

s. Valentina Blaženka Mandarić
Interpretacija dobivenih rezultata

Slika 8.
Stav prema sadašnjem obredu sakramenta pomirenja

TVRDNJE	Frekvencije	%
U razdoblju od nekoliko godina	83	9,2
Za Božić i Uskrs	352	38,9
Ponekad u godini	189	20,9
Jedanput u mjesecu	54	6,0
Jednom ili dvaput u mjesecu	17	1,9
Svaki tjedan	8	0,9
Nisam se nikada ispovjedio	73	8,1
Više se ne ispovijedam	72	8,0
Nije odgovorilo	56	6,2

Među ispitanicima se uočavaju tri tipa ponašanja u odnosu na sakrament pomirenja: godišnji praktikanti, redoviti praktikanti i oni koji ne prakticiraju sakrament pomirenja.

Postoje male, ali značajne razlike, u prakticiranju sakramenta pomirenja između mladića i djevojaka. Iz navedene tablice 167 proizlazi da djevojke češće pristupaju sakramentu, nego što to čine mladići. Veći je broj mladića koji se ispovijedaju u razmaku od nekoliko godina (+ 3,6%). Više je muškaraca u odnosu na djevojke koji se nisu nikada ispovijedili (+ 5,8%). Među onim ispitanicima koji su

se nekad ispovijedali, ali sada to više ne čine, u većem su broju djevojke (+ 4%).

Tablica 171.
 Neslaganje s obrednim uređenjem sakramenta pomirenja

TVRDNJE	M	Ž
U razdoblju od nekoliko godina	11,9	8,3
Za Božić i Uskrs	39,6	46,0
Ponekad u godini	23,4	22,6
Jedanput u mjesecu	6,6	6,4
Nisam se nikada ispovjedio	11,9	6,1
Više se ne ispovijedam	6,6	10,6

$$\chi^2 = 16,241; df = 5; p < 0,01$$

Razlike se uočavaju s obzirom na tip škole koju ispitanici pohađaju.

TVRDNJE	Gimnazija	Četverogodišnja strukovna škola	Trogodišnja strukovna škola	Umjetnička
U razdoblju od nekoliko godina	10,4	10,8	3,9	11,9
Za Božić i Uskrs	38,9	45,6	51,9	28,6
Ponekad u godini	22,5	23,5	23,4	21,4
Jedanput u mjesecu	7,3	4,6	13,0	7,1
Nisam se nikada ispovjedio	13,0	7,2	0	9,5
Više se ne ispovijedam	7,9	8,2	7,8	21,4

$$\chi^2 = 38,273; df = 15; p < 0,01$$

Iz navedene se tablice 169 jasno vidi kako se najčešće ispovijedaju ispitanici koji pohađaju trogodišnje srednje strukovne škole, a najmanje se ispovijedaju učenici koji pohađaju umjetničku školu. Među ispitanicima koji se nisu nikada ispovijedili, najveći je broj adolescenata koji pohađaju gimnaziju (13,0%), dok u trogodišnjim školama takvih nema. Također, najveći broj ispitanika koji pohađaju umjetničku školu s vremenom napušta praksu ispovijedanja.

Osjetne razlike uočljive su među ispitanicima s obzirom na stupanj obrazovanja roditelja.

TVRDNJE	OTAC			MAJKA		
	niski	srednji	visoki	niski	srednji	visoki

U razdoblju od nekoliko godina	8,3	9,4	11,4	8,2	9,5	11,4
Za Božić i Uskrs	52,8	45,2	37,5	52,7	43,9	38,3
Ponekad u godini	16,7	24,5	22,9	24,5	24,5	20,7
Jedanput u mjesecu	6,9	7,4	5,9	4,5	8,2	5,2
Nisam se nikada ispovjedio	4,2	6,9	12,3	2,7	6,1	14,5
Više se ne ispovijedam	11,1	6,6	10,0	7,3	7,9	9,9

$$\chi^2 = 18,750; df = 10; P = 0,01 \text{ (otac)}$$

$$\chi^2 = 30,86; df = 10; P = 0,001 \text{ (majka)}$$

Ispitanici čiji roditelji imaju visok stupanj obrazovanja pokazuju manji interes za sakrament pomirenja, a najviše interesa imaju ispitanici čiji roditelji imaju srednju stručnu spremu. Ispitanici koji se nisu nikada ispovijedili, u najvećem su broju oni čiji roditelji posjeduju visoki stupanj obrazovanja. Iz toga proizlazi zaključak da višim stupnjem obrazovanja opada religiozna praksa ispovijedanja. Znatnijih statističkih razlika nema s obzirom na dob i mjesto stanovanja ispitanika.

Practiciranje ovog sakramenta u mnogome ovisi o tome na koji način oni koji pristupaju sakramentu doživljavaju aktualni obred sakramenta pomirenja. Zato je ispitanicima bilo postavljeno slijedeće pitanje: kako doživljavaš sakrament ispovijedi (pomirenja)?

Najveći se broj ispitanika (60,0%) slaže s aktualnim obredom i predlaže da ostane kako je sada. Jedan broj ispitanika (13,0%) nema ništa protiv sakramenta, ali bi željeli da se promijeni obred koji je Crkva propisala za sakrament pomirenja. O sakramentu ne želi razmišljati 21,0% ispitanika, izražavajući svoj stav riječima "ne znam". Da ovaj sakrament nema uopće smisla misli 6,0% naših ispitanika.

Većina, dakle, ima pozitivan stav prema sadašnjem obredu, a jedan dio ispitanika želi određene promjene. Ispitivanjem smo nastojali otkriti što adolescentima, eventualno, smeta u sakramentu pomirenja, a što im predstavlja određenu zapreku da ga redovitije prakticiraju. Na pitanje: što ti smeta u sakramentu ispovijedi (pomirenja)?, samo 24,4% izjasnilo se da im ništa ne smeta. Što je to što im najviše smeta? Na prvom mjestu je način na koji ispovijedaju neki svećenici (22,9%). Ovdje je riječ o negativnom doživljavanju posrednika - ispovjednika. Iznose i poteškoću što dotičnoj osobi moraju reći svoje grijeh - otkriti svoju najnegativniju stranu (17,4%). Prevladava, dakle, ljudski element. Da nije potreban svećenik smatra 15,2%

Tablica 172.

Odnos ispitanika prema sakramentu ženidbe u Crkvi

ispitanika jer dosta je se pokajati pred Bogom. Zatim, 9,6% ispitanika smatraju da Crkva proglašava grijehom ono što po njihovu vlastitom sudu nije grijeh. Manji broj svoje poteškoće nije pronašao u predloženim tvrdnjama nego su stavili pod “drugo”, što ne možemo konkretizirati.

TVRDNJE	Frekvencije	%
Način na koji ispovijedaju neki svećenici	207	22,9
Svećenik kao posrednik, jer dosta je se pokajati pred Bogom	137	15,2
Svijest da moram nekom drugom reći svoje grijeh	157	17,4
Crkva uzima za grijeh ono što nije grijeh po mome mišljenju	87	9,6
Ništa, ispovijed me ne zanima	34	3,8
Ništa me ne smeta	220	24,4
Drugo	34	3,8
Nije odgovorilo	28	3,1

Temeljne poteškoće adolescenata očito su u neprihvatanju posrednika, bilo da je riječ o svećeniku ili pak Crkvi kao ustanovi koja na ovom području daje određene norme. Riječ je ponovno o naglašenom subjektivizmu koji se suprotstavlja bilo kakvom službenom institucionalizmu ili autoritetu. Iako na temelju dobivenih podataka možemo zaključiti da većina naših mladih još uvijek poštuje crkvenu zapovijed koja glasi: “Svake se godine najmanje jedanput ispovijedi, i o Uskrsu pričesti”, ne možemo biti sigurni da adolescenti shvaćaju sakrament pomirenja kao trajni proces obraćenja. I sve je izraženija tendencija u ljudi općenito, a tako i u mladima, koju je već davno uočio Kasper: svoje stvari sam sredi s Bogom.⁴⁵⁸ Današnji čovjek sve više osjeća sve veće opravdanje i potrebu da svoju intimu zaštiti od bilo kakvih javnih ustanova.

ADOLESCENTI I SAKRAMENT ŽENIDBE

Iako je riječ o životnom razdoblju u kojem se, barem u urbanim sredinama, još ne sklapa sakrament ženidbe, ipak adolescenti u svojim životnim razmišljanjima i planovima daju prostora budućem bračnom i obiteljskom životu. U zreloj adolescenciji mnogi mladići i djevojke ulaze u ozbiljne veze s partnerom i zajednički razmišljaju o budućem životu. Kada je riječ o sakramentu ženidbe, onda se može reći da on nije u opadanju. U Hrvatskoj, crkveni brak još uvijek, većina mladih bračnih parova želi sklopiti. Među-

tim, u krizi je poimanje ovog sakramenta koje je prepoznatljivo u razlozima koji motiviraju mlade bračne parove da sklope crkveni brak - zatamnjeno je njegovo sakramentalno-kršćansko značenje i utemeljenje, njegov kršćanski specifikum. Zanimalo nas je što njima znači sakrament ženidbe. Na temelju dobivenih rezultata saznajemo da 61,5% zagrebačkih adolescenata smatra da je ovaj sakrament potreban za osnivanje obiteljske zajednice, a 22,3% posto u crkvenom vjenčanju vidi samo lijep vjerski običaj (bijela vjenčanica, cvijeće, glazba, crkveni prostor, itd.). Svaki deseti ispitanik prihvaća ovaj sakrament, ne zbog vlastitih motiva, nego poštujući time želju partnera ili partnerice. Samo mali broj (4,3%) potpuno isključuje ovaj sakrament, smatrajući ga nepotrebnim. Smije se pretpostaviti da jedan postotak onih koji se ne smatraju vjernicima prihvaća obred crkvenog vjenčanja ne iz religioznih nego iz nekih drugih motiva.

TVRDNJE	Frekvencije	%
Potreban	556	61,5
Samo tradicionalni lijepi vjerski običaj	202	22,3
Potreban, ako moj partner/ica to želi	98	10,8
Nepotreban	39	4,3
Nije odgovorilo	9	1,0